

7. Аналітичний звіт за результатами моніторингу та оцінки функціонування системи «CustodyRecords» в ізоляторах тимчасового тримання Національної поліції України. Київ . Національна поліція України, 2025.

ГРИНЬКІВ Олександра,
професор кафедри правових дисциплін
навчально-наукового інституту роботи з персоналом
Національної академії Національної гвардії України,
доктор юридичних наук, полковник

ДОТРИМАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Запровадження воєнного стану в Україні обумовлює необхідність дотримання балансу (пропорційності) між потребами національної безпеки та забезпеченням конституційних прав і свобод людини. Вагому роль у цьому процесі відіграють військовослужбовці Національної гвардії України (далі – НГУ), які виконують правоохоронні та оборонні функції в умовах підвищеної правової та соціальної напруги.

Відповідно до ст. 64 Конституції України, в умовах воєнного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод людини із зазначенням строку дії таких обмежень [1]. Водночас низка прав є невідчужуваними і не підлягає обмеженню. Йдеться про право на життя, заборону катувань, право на правову допомогу тощо. Зазначене й формує основоположні засади діяльності військовослужбовців НГУ.

Крім цього, зазначимо, що закон України «Про правовий режим воєнного стану» [2] деталізує перелік можливих обмежень, включаючи свободу пересування, право на мирні зібрання та інші. Однак навіть у цих умовах

державні органи, включаючи НГУ, зобов'язані діяти виключно в межах закону та з дотриманням принципу пропорційності.

Згідно із Законом України «Про Національну гвардію України», НГУ здійснює охорону громадського порядку, бере участь у забезпеченні державної безпеки та виконує завдання територіальної оборони [3]. Реалізація цих повноважень передбачає можливість застосування заходів примусу, включаючи фізичну силу, спеціальні засоби та зброю.

Разом з тим, такі заходи повинні відповідати міжнародним стандартам, зокрема принципам законності, необхідності та пропорційності, закріпленим у документах ООН та Ради Європи, насамперед в положеннях Європейської конвенції з прав людини [4] та Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку [5, с. 238]. Порушення цих засад може призвести до неправомірного обмеження прав громадян.

Серед основних проблем варто виокремити: ризик перевищення повноважень у стресових бойових умовах; недостатній рівень правової підготовки окремих військовослужбовців; складність ідентифікації меж між військовими та правоохоронними функціями; обмежений механізм контролю та притягнення до відповідальності в умовах воєнного стану.

Окреслені обставини можуть негативно впливати на рівень гарантування прав людини та потребують системного вирішення.

Задля підвищення ефективності дотримання та захисту прав людини військовослужбовцями НГУ доцільно:

- посилити правову підготовку особового складу з акцентом на міжнародні стандарти прав людини;
- удосконалити внутрішні інструкції щодо застосування сили;
- забезпечити ефективний парламентський і громадський контроль;
- впроваджувати механізми фіксації дій («body-cam», звітність);

- розвивати співпрацю з правозахисними організаціями;
- продовжувати обмін досвідом, запозичення практик європейських держав.

Отже, дотримання конституційних прав і свобод людини військовослужбовцями НГУ в умовах воєнного стану є складним, але необхідним чинником правової держави. Навіть за умов збройного конфлікту держава не може відмовитися від своїх зобов'язань у сфері прав людини. Забезпечення балансу між безпекою та правами громадян потребує чіткої нормативної регламентації, належної підготовки військовослужбовців і ефективного контролю.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Про Національну гвардію України: Закон України від 13.03.2014 № 876-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text>
4. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод від 4.11.1950 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
5. Права людини у міжнародному праві : підручник / за заг. ред. канд. юрид. наук, доцента А.В. Войціховського; [Бакумов О.С., Варунц Л.Д., Войціховський А.В., Гудзь Т.І. та ін.]; передм. А. В. Войціховський. Харків : ООО «Планета- Принт», 2021. 404 с.